

อนาคตของโลกสมัยใหม่

ดร. ม.ร.ว. รุจยา อาภากร
อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์

ความเปลี่ยนแปลงของโลกก่อนที่จะสิ้นสุดศตวรรษที่ 20 และก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ในปีหน้านั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมากในทุก ๆ ด้าน อาทิเช่น ความก้าวหน้าทางด้านคอมพิวเตอร์ที่ทำให้คอมพิวเตอร์กระเป๋าคือหรือโน้ตบุ๊กในปัจจุบันมีความสามารถมากกว่าคอมพิวเตอร์เมนเฟรมขนาดใหญ่กว่าห้องที่เกิดขึ้นเมื่อปีทศวรรษที่ 1970 ประกอบกับการพังทลายของโลกค้าคอมมิวนิสต์อันทำให้ภาวะตึงเครียดของสงครามเย็น ซึ่งเป็นการจับเข่าจับมือกันของการใช้อาวุธร้ายแรงที่จะมีผลทำลายโลกทั้งลูกได้ในปริบตาระหว่างโลกคอมมิวนิสต์กับโลกเสรีนั้นยุติลง ยิ่งมีผลทำให้มนุษย์ในโลสมัยใหม่หลุดพ้นจากความกดดันจากภาพที่น่าสะพรึงกลัวของสงครามล้างโลกลงไป

สภาวะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและลึกซึ้งนี้เอง ได้ทำให้ความต้องการอยากรู้อันอนาคตของโลกในศตวรรษหน้านั้นจะเป็นอย่างไร และมนุษย์จะปรับตัวรับกับสภาวะในโลกอนาคตอย่างไร ได้กลายมาเป็นกระแสหลักของสังคมโลกยุคนี้ทีเดียว ดังที่เราจะพบเห็นถึงการพูดหรือการเขียนหนังสือที่แสดงความคิดเห็นและวาดภาพอนาคตของโลกมากมายคืบคลานไปหมด รวมไปถึงการสร้างแนวความคิดทางการศึกษาเฉพาะ เรียกกันว่า แขนงวิชาอนาคตศึกษา ขึ้นมาสอนกันในหลายมหาวิทยาลัยในอเมริกา

เราได้พูดถึงปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาของโลกสมัยใหม่อยู่ในหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งก็เป็นการคาดการณ์อนาคตอย่างคร่าว ๆ ไปในตัวแล้ว ชั่วโมงนี้จึงจะเพิ่มเติมมุมมองของนักคิดในปัจจุบันที่เสนอภาพของโลกอนาคตไว้ประกอบกันไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม นักศึกษาควรจะทราบไว้เป็นเบื้องต้นก่อนว่า ไม่มีทางเป็นไปได้ที่จะเสนอความคิดของนักคิดและความคิดเกี่ยวกับอนาคตได้ครบถ้วน ดังนั้นจึงจะคัดเลือกมาเฉพาะบางท่านที่สามารถเป็นตัวแทนแนวคิดกว้าง ๆ ได้เท่านั้น หากนักศึกษาสนใจก็ควรที่จะไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเอาเอง

อาจจะแบ่งนักคิดที่เสนอภาพโลกอนาคตไว้ได้สองกลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มมองโลกในเชิงระบบการผลิตกับกลุ่มที่มองโลกในเชิงระบบวัฒนธรรม

ตัวแทนนักคิดที่เสนอภาพของโลกใหม่ในด้านที่มองเห็นการปรับตัวของมนุษย์บนฐานของระบบการผลิตนั้น เป็นไปอย่างสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกที่สำคัญและเป็นที่ยึดมั่นแพร่หลายในโลกสมัยใหม่ คือ อัลวิน ทอฟล์เลอร์ (ALVIN TOFFLER)

เราพบว่าเมื่อนักคิดบางคนมองเห็นทางออกหรือมองเห็นอนาคตของโลกสมัยใหม่ที่น่าจะดีเท่าโลกปัจจุบันและมีความเป็นไปได้สูง และที่จริงแล้วเรากำลังย่างเข้าสู่อนาคตของโลกสมัยใหม่โดยใช้คำว่าคลื่นลูกที่ 3 นักคิดผู้นี้คือ นาย Alvin Toffler ซึ่งนักพยากรณ์อนาคตหรือผู้ที่สนใจในเรื่องของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า โดยเฉพาะในทางด้านเศรษฐกิจ นาย Alvin Toffler เป็นนักวิชาการชาวอเมริกัน ซึ่งได้ศึกษาสังคมแบบรวม ๆ รอบด้านแล้วได้เห็นทิศทางที่จะเกิดขึ้นในโลกอนาคต แล้วก็ได้นำมาหรือว่าบอกวิธีการที่จะทำให้เราเข้าสู่โลกอนาคตได้โดยไม่เจ็บปวดจนเกินไป ผลงานเด่น ๆ ของนาย Toffler จึงปรากฏเป็นหนังสือ ซึ่งบางเล่มก็ได้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว หนังสือเล่มแรกของนาย Toffler คือ Future Shock หรือ Shock ในอนาคตหรือการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดการสะดุ้งสะเทือนแก่สังคม และวิธีการที่จะนำไปสู่การปรับตัวเข้าสู่สังคมในอนาคต ในหนังสือเล่มที่ 2 เป็นหนังสือที่น่าสนใจมากคือ เรื่อง The Third Wave ซึ่งพิมพ์ขึ้นในปี 1980 หรือเมื่อ 20 กว่าปีที่แล้วนี้ และได้ถูกแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ชื่อว่าคลื่นลูกที่ 3 เมื่อเร็ว ๆ นี้ นาย Toffler ก็ได้เขียนหนังสือขึ้นอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งต่อเนื่องกันคือ เรื่อง Power Shift หรืออำนาจใหม่ซึ่งเน้นในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในโลกสมัยใหม่ในอนาคต

หนังสือเล่มที่อาจจะถือได้ว่าเป็นการพยากรณ์โลกอนาคตอย่างครอบคลุมที่สุดของทอฟล์เลอร์ คือ คลื่นลูกที่สาม ที่พยายามอธิบายและชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ จากความเปลี่ยนแปลงของฐานการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจของมนุษย์ คลื่นลูกที่หนึ่งคือการปฏิวัติเกษตรกรรมจากการดำรงชีวิตบนการแสวงหาอาหารมาเป็นการอยู่กับที่ ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน ครอบครัวยุคแรกเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบพอเลี้ยงตนเอง มีระบบชนชั้นวรรณะ การปกครองเป็นแบบอำนาจนิยม คลื่นลูกที่สองคือ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้เกิดอารยธรรมแบบอุตสาหกรรม ชีวิตในเมือง ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว วัฒนธรรมมวลชน อำนาจมาจากองค์กรที่รวมศูนย์เป็นรัฐบาลแห่งชาติ อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นสิ่งสูงสุด ตลาดเป็นมวลชนและแทรกซึมเข้าไปในทุกอณูของชีวิต ทำให้ชีวิตมนุษย์แบ่งออกเป็นสองซีกคือ ผู้ผลิตและผู้บริโภค พลังงานมาจากสิ่งที่ทดแทนไม่ได้คือ ถ่านหิน ก๊าซ และน้ำมัน

คลื่นลูกที่สามที่ถือได้ว่าเป็นรากฐานของภาพอนาคตสังคมสมัยใหม่ในความคิดของทอฟล์เลอร์ คือ การปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และสารสนเทศ สังคมจะแยกย่อย มีความหลากหลายสูง บ้านกลับมาเป็นศูนย์กลางของชีวิต ครอบครัวก็จะมีรูปแบบที่หลากหลาย ผู้ผลิตและผู้บริโภคไม่แยกจากกัน

พลังงานที่แปรเปลี่ยนมาจากคลื่นลูกที่สอง และเป็นฐานที่สำคัญของคลื่นลูกที่สามนั้น มาจากหลายแหล่งด้วยกัน คือมาจากทั้งพลังงานน้ำ พลังงานแสงอาทิตย์ ความร้อนจากโลก จากคลื่น จากสายไฟฟ้า จากนิวเคลียร์ และอื่น ๆ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้และรากฐาน วิทยาการหลายแขนง เช่น ชีววิทยา พันธุศาสตร์ อิเล็กทรอนิกส์ วัสดุศาสตร์ ซึ่งหมายความว่า เราจะใช้ความรู้เป็นหลัก เราจะใช้ปัญญา เราจะใช้ข้อมูลสารสนเทศ และจินตนาการซึ่งจะทำให้เรา ค้นคิดเทคโนโลยีที่จะไม่เป็นอันตรายต่อสภาพความเป็นอยู่ของมวลชน เพราะจะเป็นเทคโนโลยี ที่มีขนาดย่อมลง ง่ายต่อการดำเนินงาน และสิ่งที่เหลือจากการผลิตซึ่งเกิดจากเทคโนโลยีนี้ก็สามารถนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมอื่นได้อีก เทคโนโลยีที่ว่านี้ก็คือ เทคโนโลยีของ วิทยาการคอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องข่ายงานอิเล็กทรอนิกส์ ทางคมนาคม การประดิษฐ์ คิดค้น วิทยาการเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วขึ้นในระดับในโลกลสมัยใหม่

ความเปลี่ยนแปลงของความรู้ที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานนั้นเป็นการเปลี่ยน ฐานการคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ จากเดิมที่คิดว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงกฎของธรรมชาติที่มีอยู่จริง รอบตัวเรา และจะสามารถเอาชนะคัดแปลงธรรมชาติมาใช้มนุษย์ มาสู่การยอมรับความยิ่งใหญ่ ของธรรมชาติ เราไม่อาจจะชั่งตวงวัดอะไรจากธรรมชาติได้อย่างง่าย ๆ แบบเดิมอีกแล้ว การอธิบาย ปรากฏการณ์ธรรมชาติทุกสรรพสิ่งก็จะเป็นแบบสหสัมพันธ์กัน ดังนั้นในประเด็นในเรื่องของการ มองมนุษย์ ธรรมชาติ และเวลาจึงได้เปลี่ยนไปในอนาคต เราจะมองมนุษย์ในภาพรวม มนุษย์จะ ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติที่มีความประสานสัมพันธ์กันเป็นเอกลักษณะ เราจะมอง มนุษย์กันทั้งระบบ และมองส่วนประกอบย่อยของมันด้วย ในด้านเศรษฐกิจเราจะสร้างความมั่นคง แบบใหม่ ทั้งนี้เป็นเพราะเราจะไม่ถือว่า ทุนหมายถึง เครื่องจักรหรือที่ดินที่จับต้องได้ แต่ทุนนั้น จะเป็นทุนแบบใหม่คือ ความรู้หรือทรัพย์สินทางปัญญาที่ใช้ไม่หมด และไม่จำเป็นให้เฉพาะคนใด คนหนึ่งใช้เท่านั้น ทุนอีกอย่างหนึ่งคือเงินตรา ก็จะเป็นเงินตราแบบใหม่เป็นเงินที่จับต้องไม่ได้ แต่ เป็นข้อมูลสารสนเทศ เงินอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมาจากสัญญาอิเล็กทรอนิกส์ สัมผัสไม่ได้แต่สามารถ จะรับรู้ได้ทางปัญญา

ความเปลี่ยนแปลงฐานของความรู้และความคิดนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงาน ตามมาในทุกด้านของชีวิตมนุษย์ในโลกลสมัยใหม่

ด้านการผลิต ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้การผลิตแบบตลาดนั้นหมดความหมาย ไป เพราะสามารถผลิตแบบส่วนย่อยขึ้นมาโดยไม่ได้เสียต้นทุนเพิ่มขึ้น กล่าวคือ จะสามารถผลิต สินค้าที่มีความเฉพาะตัวของผู้บริโภคได้ เช่น รถยนต์ก็อาจจะทำสีให้เฉพาะตามความต้องการของ ผู้ซื้อได้โดยไม่กระทบกระเทือนต่อเวลาและการผลิตรวม ผู้บริโภคเองก็สามารถที่จะสั่งรูปแบบของ สินค้าที่ตัวเองต้องการได้โดยที่ผู้ผลิตเองก็ต้องดึงลูกค้ามาร่วมในการวางแผนออกแบบผลิตภัณฑ์

ให้มากขึ้น ดังนั้นตลาดก็จะแยกย่อยมากตามไปด้วย ตลาดแบบเดิมที่ขยายทางพื้นที่นั้นหมดความหมายไป เพราะทั้งโลกล้วนแล้วแต่มีความคุ้นเคยกับสินค้าชนิดหนึ่ง ๆ หมดแล้วจึงต้องขอความต้องการของตลาดให้ย่อยลงไปเพื่อทำให้การผลิตดำเนินต่อไปได้

ลักษณะการทำงานก็เปลี่ยนไป เพราะการทำงานในโรงงานตามสายพานการผลิตนั้นไม่สอดคล้องกับการตลาดแบบใหม่ จึงทำให้ย้ายสถานที่ทำงานมาไว้ที่บ้าน “Tofler” เรียกสถานที่ทำงานคือ เรียกว่ากระท่อมอิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า เป็นจุดของการติดต่อจุดหนึ่งในสายใยของเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทำให้เกิดการกระจายความต้องการในการใช้พลังงานแล้วจะมีการใช้พลังงานทดแทนจากแสงอาทิตย์ ลม และอื่น ๆ ซึ่งสามารถติดตั้งภายในบ้านได้โดยไม่ต้องอิงแหล่งผลิตใหญ่โต ระบบกฎเกณฑ์ในการทำงาน 8 โมงเช้าถึง 5 โมงเย็นอย่างนี้ เป็นต้น ก็จะเปลี่ยนไปคือ ยืดหยุ่นได้ เลือกลงเวลาทำงานได้ การทำงานกลางคืนก็อาจจะเพิ่มมากขึ้น เมืองก็จะไม่เป็นศูนย์กลางหรือแหล่งชุมชนของโรงงานและการพาณิชย์อีกต่อไป

เมื่อบ้านกลับมาเป็นศูนย์กลางของการทำงาน ก็มีผลกระทบต่อครอบครัวด้วย กล่าวคือ ครอบครัวก็จะไม่มีรูปแบบตายตัว แต่จะมีหลายรูปแบบ เช่น อาจจะมีครอบครัวระหว่างพ่อหม้ายกับแม่หม้ายที่มีลูกติดทั้งสองฝ่าย ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียว ครอบครัวขยาย ครอบครัวที่อยู่ด้วยกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส ครอบครัวของผู้รักร่วมเพศ ความหลากหลายนี้จะอิงอยู่กับสิ่งที่ทอพล์เลอร์ เรียกว่า LOVE PLUS คือ การตัดสินใจที่จะมีความรักและการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวนั้นไม่ได้เกิดจากรักเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่จะต้องผนวกไว้ด้วยเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ปัญญา หรือคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน เป็นต้น

พร้อมกันไปนั่นเอง ส่วนอื่น ๆ ก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย ระบบราชการก็จำเป็นที่จะต้องกระจายอำนาจออกไปเพื่อให้การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ง่ายและสะดวกมากขึ้น อำนาจอธิปไตยก็จะถูกกดดันให้ลดอำนาจลงทั้งจากภาคประชาชน จากระบบการสื่อสารแบบใหม่ และจากบรรษัทข้ามชาติทั้งหลาย

การกดดันลดอำนาจรัฐชาติจากด้านภาคประชาชนนั้น กล่าวคือ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางด้านสารสนเทศ ทำให้กลุ่มประชาชนมีความหลากหลายและแยกย่อยทางด้านวัฒนธรรมมากมาย และล้วนแล้วแต่ไม่ต้องการกฎข้อบังคับที่มีลักษณะทั่วไปบังคับใช้ทั่วรัฐอีก เช่น ข้อบังคับของธนาคารกลาง เพราะผลกระทบจากกฎข้อบังคับที่มีลักษณะทั่วไปนั้นจะมีไม่เท่ากันในแต่ละเขตพื้นที่ ประชาธิปไตยในโลกอนาคตจึงเป็นประชาธิปไตยที่แต่ละส่วนย่อยมีอิสระในตัวเอง แต่จะมาร่วมกันประกอบเป็นภาพใหญ่ที่หลัง เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบโมเสก MOSAIC DEMOCRACY ซึ่งทอพล์เลอร์เห็นว่าความหลากหลายที่เกิดขึ้นจะเป็นผลดี และโลกสมัยใหม่จะเปิดโอกาสเปิดช่องให้ประชาชนมีอำนาจหรือมีบทบาทโดยตรงในการปกครอง ซึ่งหมายรวมถึงการคืนอำนาจการตัดสินใจสู่ที่มาของมันคือการแบ่งการตัดสินใจให้แก่ประชาชน

การกดดันลดอำนาจรัฐชาติจากระบบการสื่อสารแบบใหม่ ซึ่งทำให้เกิดการสื่อสารข้ามพรมแดนของรัฐชาติ จนทำให้รัฐชาติหมดศักยภาพที่จะควบคุมการติดต่อในระดับต่าง ๆ ได้พร้อม ๆ กันนั้น บรรษัทข้ามชาติต่าง ๆ สามารถที่จะท้าทายอำนาจรัฐชาติได้มากขึ้น ๆ ประกอบกับได้มีการสร้างองค์กรหรือสถาบันระดับสากลขึ้นมาทำหน้าที่ในการแก้ไขข้อพิพาทหรือทำการตกลงระหว่างประเทศต่าง ๆ ในทุก ๆ เรื่อง ยิ่งทำให้รัฐชาติต้องอ่อนกำลังลงเพราะต้องยอมรับในกติกาขององค์กรหรือสถาบันระดับสากลเหล่านี้ ดังนั้นเราจะเห็นว่าโลกสมัยใหม่ที่เราได้ศึกษามาก็อาจจะต้องเปลี่ยนไปและบางอย่างอาจจะถึงจุดจบไปเลยก็ได้ เช่น เศรษฐกิจแบบตลาด ระบบอุตสาหกรรมแบบมวลชน วัฒนธรรมมวลชน ระบบองค์กรที่มีศูนย์รวมการเมืองแบบรวมศูนย์ และประชาธิปไตยแบบมวลชน สิ่งเหล่านี้จะต้องเปลี่ยนรูปแบบต่อไป ซึ่งสืบเนื่องมาจากพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงทางด้านการสื่อสารทางด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะทำให้เราต้องไปอิงความรู้มากขึ้น อิงการใช้วิทยาการ และสื่อสารข้อมูลที่ได้มาจากการไหลเทของความรู้เข้าสู่ระบบเครือข่าย ซึ่งครอบคลุมไปทั่วโลกจนทำให้เราอยู่ภายใต้ระบบสากล และอาจจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันโดยมีองค์กรในระดับสากลเป็นผู้ดูแล แต่สังคมนี้จะไม่เป็นสังคมที่มีศูนย์รวมในระดับโลก แต่จะต้องเป็นสังคมหรืออารยธรรมที่มีความหลากหลายหรือยึดถือความหลากหลายเป็นหลัก และยึดถือความแตกต่างและเสรีภาพส่วนบุคคล รวมทั้งการการใช้การแชร์ (Share) พลังงาน และการสืบทอดการใช้พลังงานและหมุนเวียนพลังงาน โดยที่ทำให้โลกนั้นไม่เป็นพิษเป็นภัย สิ่งแวดล้อมยังคงอยู่ อนาคตตามที่ Toffler ได้วาดไว้จึงเป็นอนาคตที่ค่อนข้างจะสดใส และมีความหวังอยู่มาก ซึ่งเราก็จะต้องดูกันต่อไปว่า โลกสมัยใหม่จะเปลี่ยนแปลงมาในรูปแบบที่ Toffler ได้วาดภาพไว้หรือไม่

ประเด็นที่มีผู้เห็นด้วยกับทอพล์เลอร์และการณ์ในปัจจุบันก็ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มที่จะเป็นเช่นนั้นแล้ว ที่สำคัญได้แก่การที่รัฐชาติเริ่มหมดอำนาจไป เพราะการเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจโลกทั้งทางการค้าและการลงทุนได้ ทำให้อำนาจของรัฐชาตินั้นหมดศักยภาพในการจัดการกับปัญหาภายในรัฐตัวเองอย่างที่เคยเป็นมา ระบบการผลิตที่กระจายการผลิตไปตามที่ต่าง ๆ ตามความได้เปรียบเชิงสัมพันธ์จากเรื่องค่าแรง ค่าขนส่งหรือค่าการตลาดยิ่งทำให้บรรษัทข้ามชาติมีอิทธิพลมากขึ้นในรัฐนั้น ๆ พร้อมกับที่ระบบการค้าเริ่มแปรเปลี่ยนไป ก็ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการค้า เช่น ทำให้เกิดตลาดภายในขนาดมหึมารองรับสินค้าของกลุ่มของตัวเอง ทำให้กลุ่มของตัวเองเข้มแข็งมากขึ้นก่อนที่จะออกไปสู่การค้ากับกลุ่มอื่น ๆ เช่น สหภาพยุโรป (EU) อาฟต้า นาฟต้า อาเซียน เป็นต้น และก็มีกระบวนการให้ทำหน้าที่ทางการค้าที่เป็นองค์กรสากลที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถใช้กฎเกณฑ์ทางการค้าสากลนั้นกำหนดอำนาจของรัฐชาติ เช่น การจัดตั้งองค์กรสากลที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถใช้กฎเกณฑ์ทางการค้าสากลนั้นกำหนดอำนาจของรัฐชาติ เช่น การจัดตั้งองค์กรการค้าโลก WTO ซึ่งมีสมาชิก 108 ประเทศ จากเดิมที่เป็นองค์กร

ระหว่างประเทศที่เรียกกันว่า แกดต์ (GATT) ที่มีสมาชิกก่อตั้งเพียง 23 ประเทศในปี 1948 รวมไปถึงว่า องค์การภาคประชาชนของแต่ละประเทศเองก็เริ่มขยายเป็นองค์กรสากลมากขึ้น และมีบทบาทเข้าไป เกี่ยวพันกับปัญหาของมนุษยชาติที่ข้ามพรมแดนทางอำนาจของรัฐนั้น ๆ เช่น การแสดงประชามติ ไม่ซื้อสินค้าที่ผลิตจากแรงงานเด็กจากประเทศไหนก็ทำให้ประเทศนั้น ๆ ต้องระมัดระวังในการ ผลิตของตนมากขึ้น การกล่าวขวัญถึงคำว่าโลกาวัตตรหรือโกลบอลไลซ์เซชั่นก็ชี้ได้ถึงผลกระทบ ธุรกิจในแนวโน้มของโลกสมัยใหม่ด้านนี้

นักคิดอีกหลายท่านที่เสนอภาพของโลกสมัยใหม่คล้ายคลึงกับทอพล์เลอร์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเสนอความคิดสู่สังคมมาก่อน แต่เนื่องจากเสนอในเชิงวิชาการจึงไม่ได้รับความนิยมน เท่ากับทอพล์เลอร์ DAVID HARVER หนังสือที่มีชื่อมากของเขาคือ THE CONDITION OF POSTMODERNITY ที่พยายามจะชี้ให้เห็นว่าการผลิตในโลกอนาคตนั้นจะเปลี่ยนแปลงจากระบบ แบบ FORDISM มาสู่ POST-FORDISM ซึ่งเน้นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบมวลชนมาสู่ การผลิตที่เฉพาะส่วนมากขึ้น หรือการผลิตแบบ FLEXIBLE SPECIALISATION

แม้ว่าจะมีแนวโน้มที่มองเห็นได้ว่า โลกสมัยใหม่ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับสิ่งที่ ทอพล์เลอร์และนักคิดท่านอื่น ๆ เสนอเอาไว้ แต่อีกหลาย ๆ ประเด็นยังคงต้องรอเวลาที่จะพิสูจน์ว่า จะเป็นเช่นนั้นหรือไม่ เช่น ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของครอบครัวว่า LOVE PLUS นั้นจะเกิดขึ้น จริงหรือไม่ ในประเด็นเรื่องการผลิตนั้น แม้ว่ากระบวนการผลิตในโลกสมัยใหม่จะเปลี่ยนแปลง มากแต่ยังไม่เห็นแนวโน้มของการก้าวเข้าสู่การผลิตที่เฉพาะเจาะจงและการผลิตที่ลูกค้าสามารถเข้าไป กำหนดรายละเอียดของสินค้าที่ตัวเองต้องการได้ แม้ไว้ในกระบวนการผลิตสื่อ เช่น รายการ โทรทัศน์ในโลกสมัยใหม่เริ่มสามารถที่จะผลิตการสื่อสารชนิดที่ผู้เล่นสามารถกำหนดหรือเข้าไปมี ส่วนกำหนดเกมส์การเล่นเพื่อความสนุกของตัวเองได้มากขึ้นก็ตาม เช่น รายการการเล่นเกมส์ใน ประเทศไทยที่ลอกเอามาจากรายการโทรทัศน์ในอเมริกา แต่ไม่ได้หมายความว่าสามารถกำหนด ออกนอกกรอบของรายการได้อย่างที่นักคิดหลายท่านเสนอภาพไว้

สำหรับกลุ่มนักคิดในเชิงวัฒนธรรม มีการนำเสนอความคิดที่คล้ายกันอย่างหนึ่งคือ มักมอง แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกระแสหลักของโลกสมัยใหม่ในช่วงใกล้ ๆ นี้จะเป็นไปใน แนวทางที่มนุษย์จะสูญเสียความเป็นมนุษย์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็จะเสนอ ความคิดอีกด้ว่า อีกด้านหนึ่งของวัฒนธรรมกระแสหลักก็ได้มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่คงามอยู่ และด้านที่คงามของการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่นี้จะสามารถยืดหยุ่น กลายเป็นการดำรงอยู่ที่มีความหมายของมนุษยชาติต่อไป

นักคิดคนสำคัญท่านหนึ่งชื่อว่า ULRICH BECK เขียนหนังสือเรื่อง RISK SOCIETY ซึ่งอาจจะแปลเป็นไทยได้ว่า สังคมความเสี่ยงสูง เพื่อชี้ให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของปัจเจกชนในโลกสมัยใหม่นั้นกำลังดำรงอยู่ในความเสี่ยงทุกขณะจิต จนทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีความเสี่ยงสูง

ความเจริญของความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ที่ประกอบกันเป็นโลกสมัยใหม่นั้น เป็นความรู้ที่เป็นเสี้ยว ๆ ดังนั้นมนุษย์ในโลกสมัยใหม่จึงมีความรู้เป็นเสี้ยวตามไปด้วย จึงทำให้ต้องมอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ทั้งของชีวิตตัวเองและของสังคมให้แก่ผู้ชำนาญการ ซึ่งทำให้มีความเสี่ยงเกิดขึ้นทันที แม้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในโลกสมัยใหม่ในปัจจุบันเองก็ปรากฏความกังวลเรื่องความเสี่ยงนี้อย่างชัดเจน เช่น จะรับประทานอาหารอะไรก็กลัวความเสี่ยงจากไขมันอุดตัน จากยาฆ่าแมลง จะเดินถนนก็กังวลต่อความเสี่ยงที่จะเกิดอุบัติเหตุหรือโจรผู้ร้าย ฯลฯ อยู่ใกล้โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ก็เสี่ยงมากขึ้น บรรยากาศของความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจะบั่นทอนความสุขเยี่ยงมนุษย์ที่จะดำรงชีวิตอยู่ BECK เสนอไว้ด้วยว่า ความเจริญทางด้านศาสตร์ต่าง ๆ ที่ก้าวหน้ามามากมายนั้นกลับจะหวนมาทำร้ายสังคมสมัยใหม่เอง

BECK ก็ได้เสนอว่าสังคมโลกสมัยใหม่ควรจะสร้างการวิจารณ์และเปิดโอกาสให้มนุษย์หลุดพ้นจากความเสี่ยงทั้งหมดด้วยการสร้างพลังแห่งความสำนึกในมนุษย์ขึ้นมาใหม่ เช่น สร้างความเชื่อมั่น หรือสร้างพลังในการจะกำจัดปัจจัยความเสี่ยง เช่น ปฏิเสธโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ เป็นต้น

ความคิดของ BECK ในเรื่องสังคมความเสี่ยงสูงได้ถูกนำมาขยายความต่อโดย ANTONY GIDDENS ในหนังสือเรื่อง MODERNITY AND SELF-IDENTITY เพื่อชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางโลกสมัยใหม่ที่มีการผลิตและการบริโภคอย่างมากมาย และเป็นสังคมที่มีความเสี่ยงสูงนั้น มนุษย์รับรู้ตัวเองในฐานะมนุษย์และในฐานะของ นาย ก. นาย ข. อย่างไร GIDDENS เห็นว่ามนุษย์ในสังคมลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่สำนึกอยู่เฉพาะตัวเอง จนกลายเป็นในวัฒนธรรมหลงตัวเองแบบ นาร์ซิสซัส (NARCISSISM) ที่หึงอามณ์ ความรู้สึกนึกคิด ล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นอยู่ที่ความพึงพอใจหรือความปลอดภัยส่วนตัวเท่านั้น มนุษย์ในวัฒนธรรมหลงตัวเองลักษณะนี้ไม่สามารถที่จะสืบทอดหรือสร้างความสำนึกเกี่ยวกับส่วนรวมขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาพสังคมและวัฒนธรรมของโลกในอนาคตจะดูไม่สดใสในสายตา นักคิดเชิงวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาแล้ว แต่คนกลุ่มนี้ก็หวังไว้ว่าการเสนอภาพเช่นนี้น่าจะมีผลยับยั้งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และยังมองเห็นถึงพลังอีกด้านหนึ่งของโลกสมัยใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นมา และเริ่มมีบทบาทมากขึ้นเช่นกัน เพราะเขาเห็นว่าแม้มนุษย์จะตกอยู่ในสภาวะสังคมที่เลวร้าย แต่สภาวะเช่นนี้เองก็เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายามที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามขึ้นมาด้วยเช่นกัน ภาวะความตึงเครียดของการดำรงชีวิตอยู่ระหว่างสังคมบริโภคและสังคมเสี่ยงได้ทำให้หน่ออ่อนของการเคลื่อนไหวที่สำคัญเกิดขึ้นในปัจจุบันและมีแนวโน้มที่จะเข้มแข็งขึ้นในอนาคต

หน่ออ่อนของการเคลื่อนไหวของประชาชนที่นักคิดเหล่านี้มองเห็น ได้แก่ การเกิดขึ้นของความคิดและการเคลื่อนไหวของการเมืองแบบใหม่ที่เรียกได้ว่าการเมืองเรื่องชีวิต (LIFE POLITICS)

การเมืองเรื่องชีวิตคือ การเมืองที่มุ่งเน้นอยู่ที่การตัดสินใจของทางเลือกของชีวิต มิใช่การเมืองที่เน้นอยู่ที่การแย่งชิงอำนาจการตัดสินใจใช้ทรัพยากร หากแต่เป็นการแสวงหาทางเลือกให้แก่ชีวิต ทำให้ชีวิตดีขึ้น เช่น การเรียกร้องสิทธิสตรี การเรียกร้องสิทธิการมีชีวิตที่ปราศจากฝุ่นผง การเรียกร้องสิทธิการมีชีวิตของสัตว์ สิทธิของการเกิด ไม่เกิด หรือการตาย สิทธิที่คนควรมีเหนือร่างกายของตัวเอง อะไรคือข้อจำกัดในการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น การเมืองเรื่องชีวิตเหล่านี้คือการต่อสู้เพื่อคืนการตัดสินใจในเรื่องชีวิตแก่มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ที่กำลังขยายตัวขึ้น และเป็นแนวโน้มที่จะเข้ามาแทนที่การดำรงอยู่ในสังคมความเสี่ยงสูงโดยไม่ได้ทำอะไร หรืออยู่แบบหลงตัวเองไปวัน ๆ เท่านั้น

T H MARSHALL เสนอความคิดที่คล้าย ๆ กับความคิดเรื่องการเมืองเรื่องชีวิต คือ เขามองเห็นพัฒนาการของความคิดเรื่องสิทธิพลเมือง โดยมองว่าจากเดิมที่สิทธิพลเมืองนั้นมีความหมายเพียงแค่ว่าเป็นหน่วยหนึ่งของรัฐ มีสิทธิหน้าที่ตามที่รัฐกำหนดให้ แต่เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องนี้อันน่าจะเป็นแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนลักษณะใหม่ คือ ได้เริ่มเกิดความคิดเรื่อง ACTIVE CITIZENSHIP ที่เรียกร้องให้สิทธิพลเมืองมีมากขึ้นและสามารถใช้ได้โดยตรงในการออกกฎหมายบังคับรัฐให้ปฏิบัติตาม ซึ่งวางหลักการไว้ในเรื่องของสิทธิประชามรรวมถึงเรื่องของการเลือกการดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระเสรีด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนานัปการที่ทั้งก่อให้เกิดปัญหาและการพัฒนา มนุษย์ในโลกสมัยใหม่มิได้ยอมจำนนหรือสยบต่อภาวะบีบคั้นทั้งหลาย แม้ว่าการพัฒนาโลกสมัยใหม่ที่ดำเนินมาอาจจะสร้างความกดดันต่อคุณลักษณะของมนุษย์มากมาย มนุษย์ก็ยังคงฝืนและยังคงลงแรงกายแรงใจแรงสมองต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า งดงามกว่าเสมอมา
